| تاریخ دریافت:۱۴۰۰/۵/۲۳ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۹/۲۷ |

بررسی تناظر محتوایی استکبارستیزی در اندیشهٔ سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای و قرآن کریم براساس روش تحلیل محتوا

روح‌الله داوری*

نویسنده مسئول و دانش‌آموختهٔ دکتری تفسیر تطبیقی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه قم. قم. ایران.

rdavari68@gmail.com

عباس مصلایی‌پور یزدی

دانشیار گروه علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات، معارف اسلامی و ارشاد، دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام). تهران. ایران.

amusallai@gmail.com

چکیده

موضوع سیاســت خارجی در آموزه‌های قرآن کریم قابل پی‌جویی است؛ ازاین‌رو، می‌توان آنچه امروزه در سیاســت خارجی نظام جمهوری اسلامی دنبال می‌شود را با آیات قرآن کریم سنجید. یکی از مقوله‌های بسیار مهمی که در سیاست خارجی اسلامی مطرح است، «استکبارستیزی» اســت، موضوعی که توسط امام خمینی (رحمةالله علیه) مطرح شــد و آیت‌الله خامنه‌ای نیز در بیانات و پیام‌های مختلف به آن اشاره کرده است. بر این اساس، پژوهش حاضر براساس روش تحلیل محتوا درصدد پاسخ‌گویی به این ســؤال اصلی است که مستندات قرآنی استکبارستیزی در اندیشــهٔ سیاســی آیت‌الله خامنه‌ای کدام‌اند؟ برای پاسخ به این پرسش پس از تبیین مفهوم استکبار، براساس روش تحلیل محتوا به بررسی این مفهوم در اندیشهٔ آیت‌الله خامنه‌ای پرداخته، ســپس در قرآن کریم بازشناسی شده است؛ بدین معنا که مقولات و نتایج حاصــل از بیانات آیت‌الله خامنه‌ای با مقولات و نتایج مفهوم موردنظر در قرآن کریم مقایســه شده و شــباهت‌ها، تفاوت‌ها و میزان تناظر آن‌ها سنجیده شده و مشــخص شده اســت بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی به چه میزان براساس مستندات قرآنی است. براســاس یافته‌های پژوهش، در آیات قرآن به بیشــتر مقوله‌هایی که در تحلیل بیانات آیت‌الله خامنه‌ای استخراج شده، اشاره

* https://orcid.org/0000-0002-5419-6470

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

شده است. این مقوله‌ها عبارت‌اند از: مفهوم استکبار، ویژگی‌های استکبار، عوامل پیدایش استکبار، علل مبارزه با استکبار و عدم سازش با آنان، راه‌های مبارزه با استکبار، رویکردهای مختلف در مواجهه با استکبار.

کلیدواژه‌ها: استکبارستیزی، مستندات قرآنی استکبارستیزی، اندیشهٔ سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای، سیاست خارجی.

طرح مسئله

یکی از موضوعاتی که دین مبین اسلام به آن اهمیت داده، چگونگی رابطهٔ دولت اسلامی با دیگر دولت‌ها و به‌عبارتی سیاست خارجی است؛ طبیعتاً اصول سیاست خارجی دولت اسلامی باید براساس آموزه‌های اسلام بنا نهاده شود و مجریان دولت بر این اساس، رابطهٔ دولت اسلامی را با دیگر دولت‌ها تنظیم کنند. ازسوی دیگر، یکی از اصول بسیار مهمی که در سیاست خارجی اسلامی مطرح است، اصل «استکبارستیزی» است. اصلی که توسط بنیانگذار جمهوری اسلامی مطرح شد و آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی، نیز در بیانات و پیام‌های مختلف به این اصل اشاره می‌کند. مقالهٔ حاضر درصدد پاسخ به این سؤال است که مستندات قرآنی استکبارستیزی در اندیشهٔ سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای کدام‌اند؟ برای پاسخ به این پرسش ابتدا براساس روش تحلیل محتوا، به بررسی این مفهوم در اندیشهٔ آیت‌الله خامنه‌ای پرداخته، سپس این مفهوم در قرآن بازشناسی شده و مستندات قرآنی آن استنباط شده است و درنهایت، میزان تناظر استکبارستیزی در اندیشهٔ آیت‌الله خامنه‌ای با مقولهٔ استکبارستیزی در قرآن کریم مشخص می‌شود.

پیشینهٔ پژوهش

دربارهٔ موضوع استکبارستیزی، آثاری نگارش یافته است؛ مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

۱. عباس‌تبار، رحمت؛ توکلی، محمدصالح. «تبیین استکبارستیزی از منظر مقام معظم رهبری»، نخستین کنگرهٔ بین‌المللی جامع علوم سیاسی ایران، ۱۳۹۵. تعریف استکبار، مصداق استکبار، هدف استکبار، ارکان نظام سلطه، اسلام و ضدیت با استکبار ازجمله موضوعاتی هستند که در این مقاله به‌صورت مختصر مورد تبیین قرار گرفته‌اند.

۲. آقاجانی، مصطفی. «مؤلفه‌های الگوبخشی انقلاب اسلامی نسبت‌به کشورهای جهان مبتنی‌بر دیدگاه رهبر معظم انقلاب(مدظله)»، پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ش۲۳، زمستان ۱۳۹۶.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

این مقاله با تمرکز بر موضوع صدور انقلاب و الگوبخشی انقلاب اسلامی به این سؤال می‌پردازد که مؤلفه‌های مهم در الگوبخشی انقلاب اسلامی نسبت‌به کشورهای جهان کدام‌اند؟ برای پاسخ به این سؤال، مفاهیمی مانند غیریت انقلاب اسلامی (استکبار)، عمق استراتژیک انقلاب اسلامی، استکبارستیزی، مستضعفان (مخاطبان انقلاب اسلامی) براساس نگاه آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله) تبیین شده است.

در این آثار مفهوم استکبار، مصداق استکبار و ارکان نظام سلطه تبیین شده است؛ اما هیچ‌کدام در تحلیل مستندات قرآنی استکبارستیزی در اندیشهٔ سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای جامعیت لازم را ندارند.

۱. مفهوم «استکبار»

استکبار از ریشهٔ «ک ـ ب ـ ر» و به معنای «امتناع از پذیرش حق از روی عناد» (ابن‌منظور، ۱۴۱۴، ج ۵: ص ۱۲۶)، «خود بزرگ‌بینی دروغین» (طریحی، ۱۳۷۵، ج ۳: ص ۲۴۰)، و «حالتی است که انسان با بزرگ‌دیدن خویش به آن صفت مخصوص می‌شود و همان است که انسان وجود خویش را از غیرخویش بزرگ‌تر می‌بیند» (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ص ۶۹۷). استکبار دو وجه دارد: یکی آن است که انسان قصد کند و بخواهد که بزرگ شود و اگر این حالت در مورد چیزی که لازم و واجب می‌شود یا در مکان و زمانی که بزرگی و استکبار در آن واجب است باشد، آن استکبار پسندیده است. وجه دیگر آن استکبار در افزون‌طلبی و برتری‌جویی است؛ به‌طوری‌که از نفس و وجود او چیزی که شایسته او نیست، آشکار شود که این استکبار مذموم و ناپسند است و بر همین اساس است آیاتی که در قرآن وارد شده است؛ چنان‌که خدای تعالی در مورد شیطان گفت: «أَبَی وَ اسْتَکْبَرَ» (بقره: ۳۴) (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ص ۶۹۷). آیت‌الله خامنه‌ای در مفهوم‌شناسی استکبار در ادبیات سیاسی می‌گوید: «استکبار در ادبیات سیاسی نیز به معنای زورگویی‌کردن، خود را برتردانستن، خود را متعهد ندانستن و خلف وعده است» (خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۵/۱۱: بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم).

۲. روش تحقیق

در این پژوهش از روش تحلیل محتوا (Content Analysis) استفاده شده است. «تحلیل محتوا» روشی است که بتوان براساس آن، خصوصیات زبانی یک متن را به‌طور واقع‌بینانه یا عینی و سیستماتیک شناخت و از آن‌ها نیز دربارهٔ مسائل غیرزبانی، یعنی دربارهٔ خصوصیات فردی و اجتماعی گوینده یا نویسنده و نظرات و گرایش‌های وی استنتاج‌هایی کرد (رفیع‌پور، ۱۳۸۴: ص ۱۰۹). لورنس باردن دربارهٔ این روش اشاره می‌کند که «تحلیل محتوا درحقیقت فن پژوهش

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

عینی، اصولی و کمّی به منظور تفسیر و تحلیل محتواست و تفکر بنیادی تحلیل محتوا عبارت است از قراردادن اجزای یک متن (کلمات، جملات، پاراگراف‌ها و امثالهم برحسب واحدهایی که انتخاب می‌شوند) در مقولاتی که از پیش تعیین شده‌اند» (باردن، ۱۳۷۵: ص ۲۹). درحقیقت تحلیل محتوا دررابطه‌با متنی معنا پیدا می‌کند که آن متن برای انتقال پیام و مفاهیمی نوشته شده باشد؛ ازاین‌رو، تحلیل محتوا دربارهٔ کلمات عامیانه‌ای که دارای مفاهیم سادهٔ بدیهی و مشخصی هستند به‌کار نمی‌رود. به‌طورکلی، هدف غالب تحلیل محتواهایی که انجام می‌شوند پاسخ‌گویی به سؤال‌هایی است که با مواد مورد تجزیه و تحلیل ارتباط مستقیم دارند. در این تحلیل‌ها اطلاعات معینی طبقه‌بندی و به جدول‌های ساده‌ای تبدیل می‌شوند.

شایان ذکر است که در مقالهٔ حاضر، فن تحلیل محتوای مضمونی برمبنای واحد تقطیع جملات به‌صورت کمّی و با تأکید بر کلیدواژگان اصلی اتخاذ شده است؛ ازاین‌رو، در این پژوهش ابتدا با توجه به کلیدواژگان اصلی، بیانات مقام معظم رهبری در جداول تحلیل محتوا درج و بسته‌های معنایی استخراج می‌شود. سپس همهٔ مفاهیم استخراج‌شده جمع‌آوری و مقولات و نتایج حاصل از آن استنباط می‌شود. در مرحلهٔ دوم، مفهوم موردنظر در قرآن کریم مورد بازشناسی قرار می‌گیرد؛ بدین معنا که مقولات و نتایج حاصل از بیانات آیت‌الله خامنه‌ای با مفهوم موردنظر در قرآن کریم مقایسه و شباهت‌ها و تفاوت‌ها و میزان تناظر آن‌ها سنجیده می‌شود و مشخص می‌شود بیانات رهبر انقلاب اسلامی به چه میزان براساس مبانی قرآنی است.

۳. استکبارستیزی در اندیشهٔ آیت‌الله خامنه‌ای

با جست‌وجوی واژهٔ استکبارستیزی[۱] در بیانات مقام معظم رهبری مشخص شد ایشان در بیانات و پیام‌های مختلف دررابطه‌با این موضوع صحبت کرده است. با توجه به گستردگی این موضوع، نگارنده سیزده مورد از مهم‌ترین بیانات مقام معظم رهبری که عمدتاً مرتبط با مسائل روز بوده را مورد مطالعه قرار داده است. این موارد مورد بررسی قرار گرفت و شانزده بستهٔ معنایی از آن‌ها استخراج شد که در ادامه مورد بررسی قرار می‌گیرند.

۱. مهم‌ترین منبع برای کلیدواژهٔ استکبار، سایت رهبر معظم انقلاب (www.khamenei.ir) است. با مراجعه به سایت و همچنین، فیش‌های مربوط به آن در سایت، مهم‌ترین بیانات انتخاب شده است؛ به‌ویژه بیاناتی که مرتبط با مسائل روز مانند مذاکرات هسته‌ای است و براساس همین بیانات، بسته‌های معنایی استخراج شده است. شایان ذکر است بحث استکبار بسیار گسترده است و نویسنده ناگزیر است دست به انتخاب بزند.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

جدول ۱

تاریخ	۱۳۸۹/۱۲/۱
بیانات	بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در بیست و چهارمین دوره کنفرانس وحدت اسلامی
متن	ما دو جور انسان داریم: یک عده هستند که وقتی هیمنهٔ امریکا را می‌بینند، قدرت نظامی او را می‌بینند، قدرت دیپلماسی او را می‌بینند، قدرت تبلیغاتی او را می‌بینند، پول فراوان او را می‌بینند، مرعوب می‌شوند؛ می‌گویند ما که نمی‌توانیم کاری بکنیم، چرا بی‌خودی نیروهایمان را هدر بدهیم؟ این‌جور افراد الآن هستند، در زمان انقلاب ما هم بودند... .یک عدهٔ دیگر هستند که نه، قدرت دشمن را با قدرت خدای متعال مقایسه می‌کنند، عظمت دشمن را در مقابل عظمت پروردگار قرار می‌دهند؛ آن وقت می‌بینند که این‌ها حقیر محض‌اند، این‌ها چیزی نیستند. وعدهٔ الهی را هم راست می‌شمرند، حسن‌ظن به وعدهٔ الهی دارند؛ این مهم است. خدای متعال به ما وعده کرده است: «وَ لَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ»؛(حج: ۴۰).
بستهٔ معنایی	در جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با امریکای مستکبر، دو دیدگاه وجود دارد؛ دیدگاه اول ظاهرگراست و از قدرت ظاهری دشمن می‌ترسد، دیدگاه دوم از قدرت ظاهری دشمن نمی‌ترسد و قدرت دشمن را با قدرت خدای متعال مقایسه می‌کند،آن وقت می‌بیند که دشمن حقیر محض است.
کد	۱

جدول ۲

تاریخ	۱۳۹۳/۹/۶
بیانات	بیانات در دیدار اعضای مجمع عالی بسیج مستضعفین
متن	ما هم که اسم امریکا را بارها می‌آوریم؛ ملت ما، خود ما؛ [چون] مسئلهٔ امریکا به‌خاطر استکبار است، چون امریکا یک دولت استکباری است، چون روش [امریکا] استکباری است؛ ما با امریکا به‌عنوان یک مجموعهٔ جغرافیایی یا به‌عنوان یک ملت، به‌عنوان یک مجموعهٔ انسانی هیچ مسئله‌ای نداریم، آن هم مثل بقیهٔ کشورها؛ مسئلهٔ ما با امریکا، مسئلهٔ استکبار امریکایی است؛ مستکبرند، متکبرند، زورگویند، زیاده‌طلبند....
بستهٔ معنایی	علت مخالفت جمهوری اسلامی ایران با امریکا روحیهٔ استکباری آنان است.
کد	۲

جدول ۳

تاریخ	۱۳۹۴/۴/۲۰
بیانات	بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان
متن	در مورد مصادیق استکبار، امریکا اتمّ مصادیق استکبار است. ما به این مسئولین محترمی که در قضیهٔ هسته‌ای مذاکره می‌کنند ـ که حالا این‌ها اجازه پیدا کرده‌اند که مسئولین روبه‌رو با هم حرف بزنند؛ البته سابقه داشت، در این سطح نه، در سطوح پایین‌تر سابقه داشت؛ در این سطح، اولین‌بار بود ـ گفته‌ایم که فقط در مسئلهٔ هسته‌ای شما حق دارید مذاکره کنید؛ در هیچ مسئلهٔ دیگری حق ندارید مذاکره کنید و نمی‌کنند.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

بستهٔ معنایی	در مذاکرات هسته‌ای که امریکای مستکبر هم یکی از اعضاست، فقط دررابطه‌با مسئلهٔ هسته‌ای گفت‌وگو می‌شود.
کد	۳

جدول ۴

تاریخ	۱۳۹۴/۴/۲۷
بیانات	خطبه‌های نماز عید فطر
متن	با این مذاکرات و با متنی که تهیه شده است، در هر صورت سیاست ما در مقابل دولت مستکبر امریکا هیچ تغییری نخواهد کرد. همان‌طور که بارها تکرار کردیم، ما با امریکا درمورد مسائل گوناگون جهانی و منطقه‌ای مذاکره‌ای نداریم؛ درمورد مسائل دوجانبه مذاکره‌ای نداریم؛ گاهی در موارد استثنایی مثل این مورد هسته‌ای، براساس مصلحت، مذاکره کرده‌ایم....
بستهٔ معنایی	باوجود مذاکرات هسته‌ای، سیاست جمهوری اسلامی ایران در مقابل دولت مستکبر امریکا هیچ تغییری نخواهد کرد.
کد	۴

جدول ۵

تاریخ	۱۳۹۴/۸/۱۲
بیانات	بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان
متن	مبارزه با استکبار در انقلاب اسلامی و در میان ملت ما یک حرکت معقول و منطقی و دارای پشتوانهٔ علمی و یک حرکت خردمندانه است، برخلاف آنچه بعضی می‌خواهند وانمود کنند که این یک حرکت شعاری است، احساساتی است، متکی به منطق و عقلانیت نیست، برعکس، حرکت ملت ایران یک حرکت متکی به عقلانیت است. از دین و آیهٔ قرآن و آنچه الهام دینی است فعلاً صرف‌نظر می‌کنیم؛ «اَشِدّآءُ عَلَی الکُفّار» و «رُحَمآءُ بَینَهُم» و «قاتِلوا اَئِمَّةَ الکُفر» را فعلاً کنار می گذاریم، چون کسانی به این چیزها معتقد هم نیستند یا باور هم ندارند؛ به تجربهٔ ملت ایران تکیه می‌کنیم.
بستهٔ معنایی	علت مبارزه با استکبار ریشهٔ قرآنی دارد: «اَشِدّآءُ عَلَی الکُفّار» و «قاتِلوا اَئِمَّةَ الکُفر».
کد	۵

جدول ۶

تاریخ	۱۳۹۴/۹/۴
بیانات	بیانات در دیدار فرماندهان گردان‌های بسیج در آستانهٔ روز بسیج مستضعفین؛ در حسینیهٔ امام خمینی رحمةالله علیه

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

متن	استکبار فقط دستگاه سیاسی نیست؛ دستگاه مالی گاهی مهم‌تر و مؤثرتر است؛ [مثل] این شـــرکت‌ها و کمپانی‌های بزرگ و پول‌دارهای بزرگ دنیا که عمدتاً هم صهیونیست هســـتند؛ مجموعهٔ استکبار این‌ها هستند؛ این‌ها دائم مشغول‌اند. درواقع هم زر و هم زور، زر و زور؛ حالا مثلث زر و زور و تزویر را گفتند که مثلث درستی هم هست.... اما امروز منظورمان از تزویر فقط تزویر دینی نیست، تزویر سیاسی هم هست؛ یعنی دستگاه‌های سیاسی، دستگاه‌های دیپلماســـی، به‌شدت در حال تزویر، نقشه‌چینی و توطئه و برنامه‌ریزی و طراحی‌اند.
بستهٔ معنایی	عوامل پیدایش استکبار عبارت‌اند از: ثروت، قدرت و تزویر دینی و سیاسی.
کد	۶

جدول ۷

تاریخ	۱۳۹۴/۱۰/۳۰
بیانات	بیانات در دیدار دست‌اندرکاران برگزاری انتخابات
متن	این را هم عرض بکنم که مســـئلهٔ هسته‌ای و دعوای استکبار ـ که اصلش امریکا است و آن بت بزرگ امریکا است، بقیهٔ دولت‌های غربی‌ای هم که در این زمینه وارد شدند، آن بت‌های حاشیه‌ای و دوروبری هستند ـ با ما در قضیهٔ هسته‌ای، فقط قضیهٔ هسته‌ای نبود، وَإلا می‌توان سوگند یاد کرد که این‌ها می‌دانند که جمهوری اسلامی دنبال بمب هسته‌ای نیست؛ این را می‌شود قسم خورد؛ مسئله، مسئلهٔ دیگری است. این جزئی از یک حرکت عمومی است برای زیر فشار قراردادن ملت ایران....
بستهٔ معنایی	مذاکرات هســـته‌ای بهانهٔ استکبار است؛ زیرا هدف اصلی فشار بر جمهوری اسلامی ایران است تا جلوی نفوذ انقلاب را در جهان بگیرند.
کد	۷

جدول ۸

تاریخ	۱۳۹۴/۱۲/۱۵
بیانات	بیانات در دیدار اعضای مجمع نمایندگان طلاب و فضلای حوزهٔ علمیهٔ قم
متن	جمهوری اســـلامی نظام جهانی ظالمانه را به چالش کشید؛ علت مخالفت با ما هم همین اســـت. [علت] اینکه با نظام اســـلامی مخالفت می‌شـــود این است؛ وَإلا اگر چنانچه اســـلام غیرسیاســـی، اســـلامی که کاری به کار این‌وآن ندارد، اگر یک چنین اسلامی حاکم باشد، نه، هیچ اهمیتی هم نمی‌دهند و مخالفتی هم نمی‌کنند.
بستهٔ معنایی	علت مخالفت اســـتکبار با جمهوری اسلامی ایران این است که جمهوری اسلامی، نظام جهانی ظالمانه را به چالش کشید.
کد	۸

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

جدول ۹

تاریخ	۱۳۹۵/۱/۱۱
بیانات	بیانات در دیدار جمعی از مداحان اهل‌بیت علیهم‌السلام
متن	آن روز شـــوروی بـــود و امریکا که نقطـــهٔ مقابلِ هم بودند و [اگر] در صد مســـئله، با کم و زیادش، با هم اختلاف داشـــتند؛ اما در مسئلهٔ جمهوری اسلامی و مخالفت با جمهوری اســـلامی، همفکر و همدست بودند. یعنی طبیعت استکبار این است که با یک چنین نظامی دشمنی می‌کند.
بستهٔ معنایی	ویژگی استکبار این اســـت که در مقابل نظامی که برخلاف او عمل می‌کند، دشمنی می‌کند.
کد	۹

جدول ۱۰

تاریخ	۱۳۹۵/۵/۱۱
بیانات	بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم
متن	ایـــن تجربه [برجام] به ما نشـــان داد که ما در هیچ مســـئله‌ای نمی‌توانیم [با امریکا] مثل یک طرف مورد اعتماد بنشـــینیم صحبت کنیم. انسان گاهی با دشمن هم حرف می‌زند؛ اما دشمنی که به حرف خودش پایبند باشد و انسان بتواند اعتماد کند که او به هر دلیلی زیر قول خود و زیر تعهدات خود نخواهد زد. با این دشـــمن می‌شود حرف هم زد، بله؛ اما وقتی ثابت شـــد که دشمن، دشمن نابکار است، دشمنی است که در عمـــل، از نقض عهد هیچ ابایی ندارد و نقض عهـــد می‌کند، بعد هم وقتی می‌گوییم آقـــا چرا [نقض عهد] کردی، باز لبخند می‌زند، بـــاز زبان چرب و نرم را باز می‌کند و یک‌جوری توجیه می‌کند، با این [دشمن] نمی‌شود وارد مذاکره شد.
بستهٔ معنایی	علت مخالفت جمهوری اسلامی ایران با امریکا نقض عهد امریکا است.
کد	۱۰

جدول ۱۱

تاریخ	۱۳۹۵/۵/۱۱
بیانات	بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم
متن	اســـتکبار جهانی یعنی... زورگویی‌کردن، خودش را برتردانستن، پایبند به حرف خود نبودن، خود را متعهد ندانســـتن؛ این معنای اســـتکبار اســـت، وعده‌هایش را تخلف می‌کند.
بستهٔ معنایی	اســـتکبار یعنی زورگویی‌کردن، خود را برتر دانستن، خود را متعهد ندانستن و خلف وعده.
کد	۱۱

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

جدول ۱۲

تاریخ	۱۳۹۶/۲/۵
بیانات	بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی
متن	امروز منطقه‌ی ما متأسفانه دچار مشکلات بزرگی است. یمن، بحرین، سوریه، عراق، هرکدام به‌نحوی دچار مشکل هستند. وقتی‌که عامل اساسیِ در این مشکلات را جست‌وجو می‌کنیم، می‌بینیم استکبار است. سرویس‌های جاسوسی و امنیتی امریکا و صهیونیسم‌اند که دارند این کارها را راه می‌اندازند و دنبال می‌کنند و نیروها را علیه هم به‌کار می‌برند؛ این‌ها را بایستی توجه کرد.
بستهٔ معنایی	استکبار عامل اساسی ناامنی و مشکلات کشورهای اسلامی است.
کد	۱۲

جدول ۱۳

تاریخ	۱۳۹۶/۲/۵
بیانات	بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی
متن	حکومت صهیونیستی خبیث و غاصب در فلسطین و پشت سرش حکومت ظالم و مستکبر امریکا دارند با اسلام مبارزه می‌کنند. بله، امروز با جمهوری اسلامی بیش از جاهای دیگر در حال مبارزه‌اند. این از این‌جهت و به‌خاطر این است که اسلام در نظام جمهوری اسلامی بارزتر است، ... مخالف‌اند به‌خاطر اینکه اسلام جلوی مطامع این‌ها را می‌گیرد، جلوی استکبار را می‌گیرد؛ [پس درواقع] با اسلام مخالف‌اند.
بستهٔ معنایی	استکبار با کشورهای اسلامی به‌خصوص ایران در حال مبارزه است؛ زیرا اسلام جلوی مطامع آن‌ها را می‌گیرد.
کد	۱۳

جدول ۱۴

تاریخ	۱۳۹۶/۳/۳۱
بیانات	بیانات در دیدار جمعی از استادان، نخبگان و پژوهشگران دانشگاه‌ها
متن	روز قدس بسیار مهم است. صرفاً این نیست که ما از یک ملت مظلومی که از میهن خود و از خانهٔ خود رانده شده داریم دفاع می‌کنیم؛ ما درواقع داریم با این کارمان با یک نظام سیاسی ظالمانه و استکباری مبارزه می‌کنیم. امروز دفاع از فلسطین، دفاع از حقیقت است.
بستهٔ معنایی	حمایت از فلسطین و گرامی‌داشت روز قدس، درحقیقت یکی از راه‌های مبارزه با استکبار است.
کد	۱۴

جدول ۱۵

تاریخ	۱۳۹۷/۲/۶
بیانات	بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن

متن	«مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الكُفَّارِ رُحَماءُ بَينَهُم تَراهُم رُكَّعًا سُجَّدًا يَبتَغونَ فَضلًا مِنَ اللَّهِ وَ رِضوانًا سيماهُم فى وُجوهِهِم مِن أَثَرِ السُّجودِ»؛ این‌ها خصوصیات مؤمن است؛ قرآن می‌گوید این‌جوری باید باشید. اولش «أَشِدَّاءُ عَلَى الكُفَّار» است؛ در مقابل کفار سخت ایستادن، مثل خاکریزهای نرمی که قابل نفوذ است نبودن، مثل سد مستحکمی در مقابل کفار ایستادن. مسلمان‌ها باید در مقابل استکبار بایستند؛ مسلمان‌ها باید در مقابل زورگویی امریکا و بقیهٔ زورگوهای عالم بایستند؛ اگر این را رعایت نکنند، اگر این مرزها را توجه نکنند، ذلیل خواهند شد، دچار فساد خواهند شد، دچار عقب‌ماندگی خواهند شد که الآن این متأسفانه اتفاق افتاده.
بستهٔ معنایی	یکی از آثار استکبار عقب‌ماندگی کشورهای اسلامی است.
کد	۱۵

جدول ۱۶

تاریخ	۱۳۹۹/۸/۱۳
بیانات	بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سالروز ولادت پیامبر اعظم (صلی‌الله علیه و آله و سلم) و امام صادق (علیه‌السلام)
متن	خب رژیم امریکا رژیم استکباری است و رژیم استکباری، جامع بسیاری از ضررها و شیطنت‌ها و بدی‌ها است. رژیم استکباری، هم جنگ‌افروز است، هم تروریست است، هم تروریست‌پرور است، هم مداخله‌گر است، هم فاسد است، هم انحصارطلب است؛ یعنی وقتی می‌گوییم «رژیم استکباری»، استکبار جامع همهٔ این زشتی‌ها و بدی‌ها و شیطنت‌ها است؛ بنابراین، ستیزه‌گری با این استکبار، با این پدیده، عین عقلانیت است.
بستهٔ معنایی	یکی از علت‌های مبارزهٔ جمهوری اسلامی ایران با امریکا این است که این رژیم جامع همهٔ ضررها و شیطنت‌هاست و ستیزه‌گری با این رژیم، عین عقلانیت است.
کد	۱۶

۳ـ۱. جمع‌بندی استکبارستیزی در اندیشهٔ آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله العالی)

پس از تحلیل و بررسی بیانات مقام معظم رهبری و استخراج بسته‌های معنایی، اکنون نوبت آن است که این بسته‌های معنایی جمع‌آوری و مقولات و نتایج حاصل از آن استنباط شود.

جدول ۱۷

ردیف	نشانگرها (کدها)	مفاهیم	مقولات
۱	۱۱	استکبار یعنی زورگویی‌کردن، خود را برتر دانستن، خود را متعهد ندانستن و خلف وعده.	مفهوم استکبار (استکبار به معنای خود را برتر دانستن، زورگویی‌کردن و خلف وعده است).

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

۲	۲	علت مخالفت جمهوری اسلامی ایران با امریکا روحیهٔ استکباری آنان است.	ازجمله ویژگی‌های استکبار عبارت‌اند از: روحیهٔ برتری‌خواهی، دشمنی با مخالفان و نقض عهد.
	۹	ویژگی استکبار این است که در مقابل نظامی که برخلاف او عمل می‌کند، دشمنی می‌کند.	
	۱۰	علت مخالفت جمهوری اسلامی ایران با امریکا، نقض عهد امریکاست.	
۳	۶	عوامل پیدایش استکبار عبارت‌اند از: ثروت، قدرت و تزویر دینی و سیاسی.	ازجمله عوامل پیدایش استکبار ثروت، قدرت و تزویر دینی و سیاسی است.
۴	۲	علت مخالفت جمهوری اسلامی ایران با امریکا روحیهٔ استکباری آنان است.	علت مبارزه با استکبار، علاوه‌بر منشأ قرآنی، روحیهٔ استکباری، نقض عهد آنان و به‌خاطر حمایت از مظلوم است.
	۵	علت مبارزه با استکبار ریشهٔ قرآنی دارد: «اَشِدّآءُ عَلَی الکُفّار» و «قاتِلوا اَئِمَّةَ الکُفر».	
	۱۰	علت مخالفت جمهوری اسلامی ایران با امریکا نقض عهد امریکاست.	
	۱۴	حمایت از فلسطین و گرامی‌داشت روز قدس درحقیقت یکی از راه‌های مبارزه با استکبار است.	
	۱۶	یکی از علت‌های مبارزهٔ جمهوری اسلامی ایران با امریکا این است که این رژیم جامع همهٔ ضررها و شیطنت‌هاست و ستیزه‌گری با این رژیم، عین عقلانیت است.	
۵	۱۴	حمایت از فلسطین و گرامی‌داشت روز قدس درحقیقت یکی از راه‌های مبارزه با استکبار است.	یکی راه‌های مبارزه با استکبار حمایت از مظلومان است.
۶	۳	در مذاکرات هسته‌ای، که امریکای مستکبر هم یکی از اعضاست، فقط دررابطه‌با مسئلهٔ هسته‌ای گفت‌وگو می‌شود.	امریکا (نماد استکبار) و مذاکرات هسته‌ای (باوجود مذاکرات هسته‌ای، سیاست جمهوری اسلامی ایران در مقابل دولت مستکبر امریکا هیچ تغییری نخواهد کرد؛ زیرا در همین مذاکرات هم بدعهدی خود را نشان دادند و اساساً مذاکرات هسته‌ای بهانه است؛ زیرا هدف اصلی فشار بر جمهوری اسلامی ایران است تا جلوی نفوذ انقلاب را در جهان بگیرند).
	۴	باوجود مذاکرات هسته‌ای، سیاست جمهوری اسلامی ایران در مقابل دولت مستکبر امریکا هیچ تغییری نخواهد کرد.	
	۷	مذاکرات هسته‌ای بهانهٔ استکبار است؛ زیرا هدف اصلی فشار بر جمهوری اسلامی ایران است تا جلوی نفوذ انقلاب را در جهان بگیرند.	

۷	۱	در جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با امریکای مستکبر، دو دیدگاه وجود دارد؛ دیدگاه اول ظاهرگراست و از قدرت ظاهری دشمن می‌ترسد. دیدگاه دوم از قدرت ظاهری دشمن نمی‌ترسد و قدرت دشمن را با قدرت خدای متعال مقایسه می‌کند، آن‌وقت می‌بینند که دشمن حقیر محض است.	در مواجهه با استکبار، دو نوع تفکر وجود دارد: الف)ظاهرگرا و ترس از قدرت ظاهری دشمن ب) از دشمن نمی‌ترسد و با مقایسهٔ قدرت دشمن با قدرت خدای متعال، دشمن را حقیر محض می‌داند.
۸	۱۲	استکبار عامل اساسی ناامنی و دیگر مشکلات کشورهای اسلامی است.	ازجمله آثار استکبار ناامنی، عقب‌ماندگی و مشکلات دیگر برای کشورهای اسلامی است.
	۱۵	یکی از آثار استکبار عقب‌ماندگی کشورهای اسلامی است.	
۹	۸	علت مخالفت استکبار با جمهوری اسلامی ایران این است که جمهوری اسلامی، نظام جهانی ظالمانه را به چالش کشید.	علت مخالفت استکبار با جمهوری اسلامی این است که اسلام جلوی مطامع آن‌ها را می‌گیرد و همچنین، انقلاب اسلامی ایران نظام ظالمانهٔ آن‌ها را به چالش کشیده است.
	۱۳	استکبار با کشورهای اسلامی به‌خصوص ایران در حال مبارزه است؛ زیرا اسلام جلوی مطامع آن‌ها را می‌گیرد.	

۴. بازشناسی استکبارستیزی در قرآن کریم

پس از بررسی استکبارستیزی در اندیشهٔ آیت‌الله خامنه‌ای، که در بخش قبل به آن اشاره شد، مقوله‌های استخراج‌شده از منظر ایشان در قرآن کریم پی‌جویی می‌شود.

۴ـ۱. مفهوم استکبار

رهبر فرزانهٔ انقلاب اسلامی معتقد است استکبار به معنای خود را برتردانستن، زورگویی‌کردن و خلف وعده است (جدول ۱۷، مقولهٔ ۱). در بسیاری از آیات قرآن کریم نیز مفهوم استکبار به معنای «خود را برتردانستن» به‌کار رفته است. ازجمله در آیات مربوط به استکبار شیطان: «و (یاد کن) هنگامی را که به فرشتگان گفتیم برای آدم سجده و خضوع کنید! همگی سجده کردند جز ابلیس که سر باز زد، و تکبر ورزید، (و به‌خاطر نافرمانی و تکبرش) از کافران شد»[1](بقره: ۳۴)؛ «جز ابلیس که تکبر ورزید و

۱. «وَ إِذْ قُلْنا لِلْمَلائِکَةِ اسْجُدُوا لآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلیسَ أَبی وَ اسْتَکْبَرَ وَ کانَ مِنَ الْکافِرینَ».

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

از کافران بود»[1](ص: ۷۴). براساس آیهٔ ۱۲ سورهٔ اعراف و آیات ۷۵ و ۷۶ سورهٔ ص، ابلیس معتقد بود مادهٔ خلقت خویش (آتش) بر مادهٔ خلقت انسان (خاک) برتر است؛ ازاین‌رو، بر انسان سجده نکرد. افزون بر آیات مربوط به شـیطان، بعضی از آیات دیگر نیز اشاره به مفهوم برتری‌خواهی انسان دارند. برای نمونه می‌توان به فرعون و لشکریانش اشاره کرد.[2] باوجود اینکه آن‌ها به معاد یقین داشتند، از روی ظلم و خودبرتربینی آن را انکار کردند[3] (طباطبایی، ۱۳۹۰، ج ۱۶: ص ۳۸).

۴ـ۲. رویکردهای مختلف در مواجهه با استکبار

آیت‌اللـه خامنه‌ای با اسـتناد به آیات قرآن کریم معتقد اسـت همان‌طور که در صدر اسـلام افراد در مواجهه با دشـمن دو نوع رویکرد داشـتند، امروزه نیز در جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با امریکای مسـتکبر، این دو رویکرد وجود دارد؛ دیدگاه اول مربوط به افراد ظاهرگرا و منافقان است که از قدرت ظاهری دشمن می‌ترسند (احزاب:۱۳ـ۱۲). دیدگاه دوم مربوط به مؤمنان راستین است که از قدرت ظاهری دشـمن نمی‌ترسند و قدرت دشمن را با قدرت خدای متعال مقایسه می‌کنند، آن‌وقت می‌بینند که دشـمن حقیر محض است (احزاب: ۲۲) (خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۱۲/۱: بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در بیست‌وچهارمین دوره کنفرانس وحدت اسلامی).

مقام معظم رهبری برای تحلیل رویکردهای مختلف در مواجهه با دشـمن به آیات قرآن کریم اسـتناد می‌جوید. با بررسی این آیات مشخص می‌شـود تحلیل ایشان بسیار دقیق بوده است؛ زیرا براساس همین آیات و نظر دیگر مفسران مشخص می‌شود که در میان یاران پیامبر، برخی دچار شک و تردیـد و برخی دچار نفاق و دورویی بودنـد و گروهی از منافقان درصدد تضعیف روحیهٔ مؤمنان بودند (قرائتی، ۱۳۸۸، ج ۷: صـص ۳۳۸ـ۳۳۷)؛ درحالی‌که آیهٔ ۲۲ احزاب وصف حال مؤمنان اسـت که وقتی لشـکرها را می‌بینند که پیرامون مدینه بودند، می‌گویند این همان وعده‌ای است که خدا و رسولش به ما داده و خدا و رسولش راست می‌گویند، و این عکس‌العمل آنان برای این است که در ایمان خود رشـد یافته‌اند و بصیرت دارند و خدا و رسـولش را تصدیق کرده‌اند. برخلاف آن عکس‌العملی که منافقان و بیماردلان از خود نشـان دادند؛ آن‌ها وقتی لشکرها دیدند به شک افتاده

۱. «إِلاَّ إِبْلیسَ اسْتَکْبَرَ وَ کانَ مِنَ الْکافِرینَ».
۲. «وَ اسْتَکْبَرَ هُوَ وَ جُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَ ظَنُّوا أَنَّهُمْ إِلَيْنا لا يُرْجَعُونَ»: «(سرانجام) فرعون و لشکریانش بدون حق در زمین استکبار کردند، و پنداشتند به‌سوی ما بازگردانده نمی‌شوند» (قصص: ۳۹).
۳. «وَ جَحَدُوا بِها وَ اسْتَيْقَنَتْها أَنْفُسُهُمْ ظُلْماً وَ عُلُوًّا...»: «و آن را از روی ظلم و سرکشی انکار کردند، در حالی که در دل به آن یقین داشتند...» (نمل: ۱۴).

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

و سخنان زشتی گفتند، از همین‌جا معلوم می‌شود که مراد از مؤمنان آن افرادی هستند که با خلوص به خدا و رسول ایمان آوردند (طباطبایی، ۱۳۹۰، ج ۱۶: ص ۲۸۹).

۴ـ۳. ویژگی‌های استکبار

همان‌طور که در بخش قبل در بررسی استکبارستیزی در اندیشهٔ آیت‌الله خامنه‌ای اشاره شد، ازجمله ویژگی‌های استکبار عبارت‌اند از: روحیهٔ برتری‌خواهی، دشمنی با مخالفان و نقض عهد (جدول ۱۷، مقولهٔ ۱).

برتری‌خواهی: در مفهوم استکبار بیان شد که استکبار به معنای برتری‌خواهی است. مسلماً کسی که مستکبر باشد دارای چنین ویژگی است. از منظر قرآن کریم، خاندان فرعون و سران قوم و سپاهیانش (اعراف: ۱۳۳؛ قصص: ۳۹)، قارون (عنکبوت: ۳۹)، هامان (عنکبوت: ۳۹)، بنی‌اسرائیل (بقره: ۸۷)، اشراف مدین (قوم شعیب) (اعراف: ۸۸)، قوم عاد (فصلت: ۱۵)، قوم ثمود (اعراف: ۷۶ـ۷۵)، مشرکان و اشراف قریش و عرب (فرقان: ۳۱؛ لقمان: ۷؛ فاطر: ۴۳؛ سبأ: ۳۳ـ۳۱)، کفار (مؤمنون: ۶۷) و منافقان (منافقون: ۵؛ نوح: ۷) جزء مستکبران محسوب می‌شوند (خراسانی، ۱۳۸۶، ج ۳: صص ۱۷۲ـ۱۷۱) و برتری‌خواهی جزء ویژگی چنین گروه‌هایی است.

شایان ذکر است دررابطه‌با برتری‌خواهی ابلیس و فرعون نیز در مقولهٔ مفهوم استکبار توضیح داده شد.

دشمنی با مخالفان: دررابطه‌با ویژگی دوم می‌توان به آیات زیر استناد جست:

الف‌ـ موضوع «دشمنی ابلیس با انسان» در آیهٔ ۳۹ سورهٔ حجر: «گفت: پروردگارا! چون مرا گمراه ساختی، من (نعمت‌های مادی را) در زمین در نظر آن‌ها زینت می‌دهم و همگی را گمراه خواهم ساخت»[1] و آیهٔ ۸۲ سورهٔ ص: «گفت: به عزتت سوگند، همهٔ آنان را گمراه خواهم کرد».[2] براساس این آیات، ابلیس پس از رانده‌شدن از درگاه الهی، سوگند یاد می‌کند به دشمنی با انسان بپردازد و او را گمراه کند.

ب ـ موضوع «دشمنی فرعون با حضرت موسی (علیه‌السلام) و پیروان آن حضرت» در آیات ۱۲۴ تا ۱۲۶ سورهٔ اعراف: «سوگند می‌خورم که دست‌ها و پاهای شما را به‌طور مخالف [دست راست با پای چپ یا دست چپ با پای راست] قطع می‌کنم؛ سپس همگی را به دار می‌آویزم! (ساحران) گفتند: "(مهم نیست) ما به‌سوی پروردگارمان بازمی‌گردیم! انتقام تو از ما تنها به‌خاطر

۱. «قالَ رَبِّ بِما أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ».
۲. «قالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ».

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

این اســـت که ما به آیات پروردگار خویش ـ هنگامی که به ســـراغ ما آمد ـ ایمـــان آوردیم. بارالها! صبر و اســـتقامت بر ما فرو ریز! (و آخرین درجهٔ شـــکیبایی را به ما مرحمت فرما!) و ما را مسلمان بمیران!"»[1] و آیهٔ **۴۹** ســـورهٔ شـــعرا: «(فرعون) گفت: "آیا پیش از اینکه به شما اجازه دهم به او ایمان آوردید؟! مســـلماً او بزرگ و استاد شماست که به شما ســـحر آموخته (و این یک توطئه است)! اما به‌زودی خواهید دانســـت! دست‌ها و پاهای شـــما را برعکس یکدیگر قطع می‌کنم و همهٔ شما را به دار می‌آویزم!"». براســـاس آیات **۴۵** تا **۴۹** سورهٔ شعرا، هنگامی که ساحران معجزهٔ حضرت موسی (علیه‌السلام) را دیدند،[2] به آن حضرت ایمان آوردند، در این هنگام فرعون که از یک‌سو روحیهٔ خود را پاک باخته بود و ازســـوی دیگر، تمام قدرت و موجودیت خویش را در خطر می‌دید، و مخصوصاً می‌دانســـت ایمان‌آوردن ســـاحران چه تأثیر عمیقی در روحیهٔ مردم خواهد گذارد گفت: نه‌تنها همهٔ شـــما را به قتل می‌رسانم، بلکه قتلی توأم با زجر و شکنجه، آن هم در ملأعام و بر فراز درختان بلند نخل انجام می‌دهم (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۱۵: صص ۲۳۱ـ۲۲۷).

نقض عهد: سومین ویژگی استکبار نقض عهد است. چنان‌که آیت‌الله خامنه‌ای بارها به نقض عهد استکبار به‌ویژه امریکا اشاره کرده است.

در منطق قرآن کریم بین کافر و مستکبر تفاوت وجود دارد. فرد مسلمان قلباً از کافر تبری دارد ـ چون مکتب او را باطل می‌داند ـ ولی با او زندگی مشـــترک انسانی را امضا می‌کند. مستکبر آن کافر سلطه‌گری است که اگر دستش به خون، عرض و مال مردم برسد، در تجاوز به آن کوتاهی نمی‌کند و چنین انسانی، فرد یا گروهی از هیچ حقی برخوردار نیست؛ نه حق الهی، چون خدا را قبول ندارد و نه حق انسانی، زیرا اصول انسانی را هم نمی‌پذیرد و می‌خواهد به هر شکلی حکومت کند. چنین انســـانی حق حیات ندارد؛ ازاین‌رو، قرآن کریم میان کافر و مســـتکبر فرق گذاشته و فرموده است مستکبر کسی است که به هیچ عهد و پیمانی احترام نمی‌گذارد (توبه: ۱۲). این آیه می‌فرماید دلیل اینکه خدا دستور داد با مستکبران مبارزه کنید ایمان نداشتن آن‌ها نیست، بلکه برای آن است که آنان اَیمان یعنی عهد و پیمان ندارند؛ یعنی به قسم و به عهد و پیمان و میثاق احترام نمی‌گذارند (جوادی آملی، ۱۳۸۸: صص ۱۸۱ـ۱۸۰).

۱. «لَأُقَطِّعَـــنَّ أَيْدِيَكُمْ وَ أَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلافٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ قالُوا إِنَّا إِلى رَبِّنـــا مُنْقَلِبُونَ وَ ما تَنْقِمُ مِنَّا إِلاَّ أَنْ آمَنَّا بِآياتِ رَبِّنا لَمَّا جاءَتْنا رَبَّنا أَفْرِغْ عَلَيْنا صَبْراً وَ تَوَفَّنا مُسْلِمِينَ».

۲. مقصود تبدیل‌شدن عصای حضرت به مار و بلعیدن آنچه ساحران به‌دروغ درست کرده بودند است.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

۴ـ۴. عوامل پیدایش استکبار

براساس تحلیل محتوای بیانات مقام معظم رهبری، مشخص شد که ایشان عوامل پیدایش استکبار را قدرت، ثروت و تزویر دینی و سیاسی می‌داند (جدول ۱۷، مقولهٔ ۳).

براســاس آیات قرآن کریم، زمینه‌ها و عوامل پیدایش اســتکبار عبارت‌اند از: مال و ثروت فراوان (زخرف: ۵۱؛ یونس: ۸۸)، قدرت نظامی و موقعیت سیاسی ـ اجتماعی (زخرف: ۵۱؛ فصلت: ۱۵)، فقر فرهنگی و عدم اســتقلال فکری مســتضعفان (زخرف: ۵۴؛ غافر: ۴۷؛ ســبأ: ۳۳ـ۳۱؛ ابراهیم: ۲۱)، توهــم برتری در آفرینش (ص: ۷۶ـ۷۵؛ اعراف: ۱۲)، کفر (بقره: ۳۴؛ ص: ۷۴)، هوای نفس و خودپرستی (بقره: ۸۷)، گناه و جرم‌پیشگی (جاثیه: ۳۱؛ اعراف: ۱۳۳؛ یونس: ۷۵) و غفلت از قدرت نامحدود الهی (فصلت: ۱۵؛ قصص: ۷۸) (خراسانی، ۱۳۸۶، ج ۳: صص ۱۶۸ـ۱۶۶).

با مقایسهٔ مقوله‌های استخراج‌شــده از بیانات رهبر فرزانهٔ انقلاب و آیات قرآن کریم، مشخص می‌شود که دو عامل مشترک وجود دارد؛ بنابراین، این دو عامل مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرند.[۱]

مال و ثروت: یکی از مهم‌ترین آیاتی که به این موضوع اشاره دارد آیهٔ ۸۸ سورهٔ یونس است: «موسی گفت: پروردگارا! تو فرعون و اطرافیانش را زینت و اموالی (سرشــار) در زندگی دنیا داده‌ای، پروردگارا! درنتیجه (بندگانت را) از راه تو گمراه می‌سازند! پروردگارا! اموالشان را نابود کن! و (به جرم گناهانشان،) دل‌هایشان را سخت و سنگین ساز، به‌گونه‌ای که ایمان نیاورند تا عذاب دردناک را ببینند!». براساس آیهٔ ذکرشــده، خداوند به فرعون و اطرافیانش زینت و اموال داده و آن‌ها نیز از همین طریق بندگان را گمراه کردند. به همین دلیل حضرت موسی (علیه‌السلام) از پروردگار می‌خواهد که اموالشان را نابود کند و دل‌هایشان را سخت کند؛ به‌گونه‌ای که ایمان نیاورند تا عذاب دردناک را ببینند.

علامه طباطبایی در تفســیر این آیه می‌نویســد: «موســی ـ بعد از آنکه از ایمــان‌آوردن فرعون و درباریانش مأیوس شــد و به‌طوری‌که از ســیاق گفتارش در دعا استفاده می‌شود، یقین کرد که جز بر ضلالت خود و اضلال دیگران ادامه نمی‌دهد ـ عرضه داشــت: پروردگارا! تو فرعون و هوادارانش را در برابر کفر و طغیانشــان کیفر بدی دادی و آن کیفر این اســت که به آنان زینت و اموالی در زندگی دنیا دادی. پــروردگارا! و این ارادهٔ تو بود که آنان با این زینت و اموال مغرور گشــته پیروان خود را از راه تو منحرف سازند، و ارادهٔ تو باطل‌شدنی نیست و غرضت هرگز لغو نمی‌شود. پروردگارا! به همین اراده‌ات و خشمی که بر آنان گرفته‌ای ادامه بده و اموالشان را از مجرای نعمت بودن به مجرای عذاب تغییر ده و

۱. شــایان ذکر است همان‌طور که در مقدمه بیان شــد، با توجه به حجم پژوهش، بعضی از بیانات آیت‌الله خامنه‌ای مورد تحلیل قرار گرفته و براســاس همین بیانات، دو عامل مشترک بین بیانات و آیات قرآن کریم استخراج شده است. چه‌بسا در دیگر بیانات ایشان، به عامل‌های دیگر اشاره شده باشد.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

دل‌هایشان را مسدود کن تا درنتیجه ایمان نیاورند، تا برسند به موقفی که در آن موقف دیگر ایمان سودی به حالشان ندارد و آن زمانی است که عذاب الهی را ببینند» (طباطبایی، ۱۳۹۰، ج ۱۰: ص ۱۱۶).

قــدرت: قرآن کریــم دربارهٔ فرعــون می‌فرماید: «فرعــون در میان قوم خود نــدا داد و گفت: ای قــوم من! آیا حکومت مصر از آن من نیســت و ایــن نهرها تحت فرمان من جریــان ندارد؟ آیا نمی‌بینید؟»[1] (زخرف: ۵۱) که حاکی از پادشــاهی و قدرت اوســت. همچنین، آیهٔ «اما قوم عاد به ناحق در زمین تکبر ورزیدند و گفتند: "چه کسی از ما نیرومندتر است؟!" آیا نمی‌دانستند خداوندی که آنان را آفریده از آن‌ها قوی‌تر اســت؟ و (به‌خاطر این پندار) پیوســته آیات ما را انکار می‌کردند» (فصلت: ۱۵) قدرت غرورآفرین قوم عاد را بیان می‌کند.

قوم عاد جمعیتی بودند که در سرزمین «احقاف» در ناحیهٔ «حضرموت» در جنوب «جزیرهٔ عربستان» زندگی داشتند و ازنظر قدرت جسمانی و تمکن مالی و تمدن مادی کم‌نظیر بودند؛ قصرهای زیبا و قلعه‌های محکم می‌ساختند، مخصوصاً بر مکان‌های مرتفع بناهایی که نشانهٔ قدرت و وســیلهٔ خودنمایی بود بر پا می‌کردند، مردمانی خشــن و جنگجو بودند و این قدرت ظاهری آن‌ها را سخت مغرور کرده بود؛ چنان‌که خود را جمعیتی شکست‌ناپذیر و برتر از همه می‌پنداشتند و به همین دلیل در برابر خدا و پیامبرشان «هود» به طغیان و سرکشی و تکذیب و انکار برخاستند. اما قرآن در پاسخ این ادعا می‌گوید: «آیا آن‌ها نمی‌دانستند خداوندی که آنان را آفریده از آن‌ها قوی‌تر است؟!» در پایان آیه می‌افزاید: «آن‌ها براثر این پندار بی‌اساس پیوسته آیات ما را انکار می‌کردند» (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۲۰: صص ۲۳۷ـ۲۳۶).

۴ـ۵. علل مبارزه با استکبار و عدم سازش با آنان

آیت‌الله خامنه‌ای علل مبارزه با اســتکبار و عدم سازش با آنان را روحیهٔ استکباری، نقض عهد این گروه و حمایت از مظلوم می‌داند (جدول ۱۷، مقولهٔ ۴).

قــرآن کریم افرادی همچون فرعون و نمرود را جزء مســتکبران می‌داند که به‌هیچ‌وجه نمی‌توان با آن‌ها ســازش کرد. فرعون می‌گوید: «ای جمعیت اشراف! من خدایی جز خودم برای شما سراغ ندارم. (اما برای تحقیق بیشــتر) ای هامان، برایم آتشــی بر گل بیفروز (و آجرهای محکم بساز)، و برای من برج بلندی ترتیب ده تا از خدای موسی خبر گیرم...»[2] (قصص: ۳۸) و هنگامی که ساحران

۱. «وَ نادی فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قالَ يا قَوْمِ أَلَيْسَ لي مُلْكُ مِصْرَ وَ هذِهِ الْأَنْهارُ تَجْري مِنْ تَحْتي أَ فَلا تُبْصِرُونَ».
۲. «...يــا أَيُّهَا الْمَلَأُ ما عَلِمْــتُ لَكُمْ مِنْ إِلهٍ غَيْري فَأَوْقِدْ لي يا هامانُ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَلْ لي صَرْحاً لَعَلِّي أَطَّلِعُ إِلى إِلهِ مُوسى...».

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

به موســی ایمان آوردند گفت: «...آیا پیش از آنکه به شــما اجازه دهم، بــه او ایمان آوردید؟...»[1] (اعراف: ۱۲۳). فرعون توقع دارد که هیچ‌کس بدون اجازهٔ او، هیچ عقیده‌ای نداشته باشد. امروز نیز فرعون‌ها ابرقدرت‌هایی هســتند که می‌خواهند خود را محور فرهنگ، سیاست، اقتصاد و صاحب اختیار جهان بدانند.

روحیهٔ استکبار: دررابطه‌با روحیهٔ استکباری این گروه در قسمت مفهوم استکبار و ویژگی‌های استکبار توضیح داده شد.

نقض عهد: دربارهٔ نقض عهد مســتکبران در قســمت ویژگی‌های اســتکبار گفته شد که قرآن کریم میان کافر و مستکبر فرق گذاشته و فرموده است مستکبر کسی است که به هیچ عهد و پیمانی احترام نمی‌گذارد: «و اگر پیمان‌های خود را پس از عهد خویش بشــکنند و آیین شما را مورد طعن قرار دهند، با پیشــوایان کفر پیکار کنید؛ چراکه آن‌ها پیمانی ندارند؛ شــاید (با شدت عمل) دست بردارند!»[2] (توبه: ۱۲). این آیه می‌فرماید دلیل اینکه خدا دســتور داد با مستکبران مبارزه کنید ایمان نداشتن آن‌ها نیست، بلکه برای آن است که آنان اَیمان یعنی عهد و پیمان ندارند؛ یعنی به قسم و به عهد و پیمان و میثاق احترام نمی‌گذارند (جوادی آملی، ۱۳۸۸: صص ۱۸۱ـ۱۸۰).

حمایت از مظلوم: یکی دیگر از علت‌های مبارزه با استکبار، که مقام معظم رهبری بدان اشاره و قرآن کریم نیز آن را بیان کرده، حمایت از مظلوم است. براساس آیهٔ ۷۵ سورهٔ نساء که می‌فرماید: «چرا در راه خدا و (در راه) مردان و زنان و کودکانی که (به دست ستمگران) تضعیف شده‌اند، پیکار نمی‌کنید؟! همان افراد (ســتمدیده‌ای) که می‌گویند: "پروردگارا! ما را از این شهر (مکه)، که اهلش ســتمگرند، بیرون ببر! و ازطرف خود، برای ما سرپرستی قرار ده! و از جانب خود، یار و یاوری برای ما تعیین فرما"»[3] مســلمانان موظف هســتند از مظلومان حمایت کنند و برای نجات مردان، زنان و کودکانی که به دســت ستمگران تضعیف شده‌اند، در راه خدا مبارزه کنند. مسلماً وقتی مستکبران به کودکان نیز رحم نمی‌کنند و ازطرفی، خداوند دســتور به مبارزه با چنین افرادی را می‌دهد، نمی‌توان با چنین گروهی سازش کرد.

۱. «...آمَنْتُمْ بِهِ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُم...».
۲. «وَ إِنْ نَكَثُوا أَيْمانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَ طَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لا أَيْمانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ».
۳. «وَ ما لَكُمْ لا تُقاتِلُونَ فِي سَــبِيلِ اللَّهِ وَ الْمُسْــتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنا أَخْرِجْنا مِنْ هذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُها وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيراً».

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

۴-۶. راه‌های مبارزه با استکبار

براســاس تحلیل محتوای بیانات مقام معظم رهبری مشخص شد که ایشان راه مبارزه با استکبار را حمایت از مظلوم می‌داند (جدول ۱۷، مقولهٔ ۵).

براساس آیات قرآن کریم راه‌های مبارزه با استکبار عبارت‌اند از:

۱. صبر و استقامت در برابر مستکبران: براساس آیهٔ ۱۳۷ سورهٔ اعراف «و مشرق‌ها و مغرب‌های پربرکت زمین را به آن قومِ به ضعف کشانده‌شــده (زیر زنجیر ظلم و ستم) واگذار کردیم و وعدهٔ نیک پروردگارت بر بنی‌اســرائیل، به‌خاطر صبر و استقامتی که به خرج دادند، تحقق یافت؛ و آنچــه فرعون و فرعونیــان (از کاخ‌های مجلل) می‌ســاختند، و آنچه از باغ‌های داربســت‌دار فراهم ســاخته بودند، در هم کوبیدیم!»[1] بنی‌اســرائیل با صبر و استقامت در مقابل فرعون که نماد اســتکبار بود به پیروزی رسیدند. بنی‌اسرائیل با اینکه در منتهی درجه فشــار و سختی بودند، به فرعون ایمان نیاوردند و به الوهیة او اقرار نکردند، در نتیجه وعدهٔ الهی تحقق یافت و پس از نابودی فرعون، وارث ســرزمین‌های پهناور آنان شدند (طیب، ۱۳۶۹، ج ۵: صص ۴۴۳_۴۴۰).

۲. حمایت از مظلومان: یکی دیگر از راه‌های مبارزه با استکبار، حمایت از مظلومان است. از آیهٔ ۷۵ سورهٔ نساء، «چرا در راه خدا، و (در راه) مردان و زنان و کودکانی که (به دست ستمگران) تضعیف شده‌اند، پیکار نمی‌کنید؟...»[2]، استنباط می‌شود مسلمانان وظیفه دارند از مظلومان حمایت کنند و راه آن نیز جهاد و مبارزه با مستکبران است؛ بنابراین، می‌توان گفت با توجه به آیهٔ مذکور، تلاش برای رهایی مستضعفان از سلطهٔ ستمگران از اهداف جهاد اسلامی است و ازآنجاکه اسلام مرز نمی‌شناسد، هرجا که مستضعفی باشد، جهاد نیز وجود دارد (قرائتی، ۱۳۸۸، ج ۲: ص۱۰۷).

با مقایسهٔ مقوله‌های استخراج‌شــده از بیانات رهبر فرزانهٔ انقلاب و آیات قرآن کریم، مشخص می‌شود که «حمایت از مظلوم» وجه مشترک تحلیل بیانات رهبری و آیات قرآن کریم به‌عنوان یکی از راه‌های مبارزه با استکبار است.[3]

۱. «وَ أَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذينَ كانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشارِقَ الْأَرْضِ وَ مَغارِبَهَا الَّتي بارَكْنا فيها وَ تَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنى عَلى بَني إِسْرائيلَ بِما صَبَرُوا وَ دَمَّرْنا ما كانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَ قَوْمُهُ وَ ما كانُوا يَعْرِشُونَ».

۲. «وَ ما لَكُمْ لا تُقاتِلُونَ في سَبيلِ اللَّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفينَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدان ...».

۳. شــایان ذکر است همان‌طور که قبلاً بیان شــده بود، با توجه به حجم پژوهش، بعضی از بیانات آیت‌الله خامنه‌ای مــورد تحلیل قرار گرفته و براســاس همین بیانات، یکی از راه‌های مبارزه با اســتکبار یعنی «حمایت از مظلوم» وجه مشــترک بین بیانات رهبری و آیات قرآن کریم است. چه‌بسا در دیگر بیانات ایشان، به راه‌های دیگر مبارزه با استکبار اشاره شده باشد.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

نتایج تحقیق

۱. پس از بررسی مفهوم استکبار، به بررسی استکبارستیزی در اندیشهٔ آیت‌الله خامنه‌ای و سپس به بازشناسی آن در قرآن کریم پرداخته شد و مشخص شد این موضوع در اندیشهٔ رهبر معظم انقلاب با استکبارستیزی در قرآن کریم تناظر دارد.

۲. در بازشناسی استکبارستیزی در قرآن کریم مشخص شد بیشتر مقوله‌هایی که در تحلیل بیانات آیت‌الله خامنه‌ای استخراج شده، در آیات قرآن نیز بدان اشاره شده است. این مقوله‌ها عبارت‌اند از: مفهوم استکبار، ویژگی‌های استکبار، عوامل پیدایش استکبار، علل مبارزه با استکبار و عدم سازش با آنان، راه‌های مبارزه با استکبار، رویکردهای مختلف در مواجهه با استکبار.

۳. مقام معظم رهبری معتقد است استکبار به معنای خود را برتردانستن، زورگویی‌کردن و خلف وعده است؛ در بسیاری از آیات قرآن کریم، مفهوم استکبار به معنای «خود را برتردانستن» به‌کار رفته است. ازجملهٔ این آیات مربوط به استکبار شیطان و استکبار گروه‌هایی مانند خاندان فرعون و سران قوم و سپاهیانش، قارون، هامان، بنی‌اسرائیل، اشراف مدین و... است.

۴. ویژگی‌های استکبار یکی از مقوله‌هایی است که در بررسی استکبارستیزی در اندیشهٔ آیت‌الله خامنه‌ای بدان اشاره شده است. ازجمله ویژگی‌های استکبار عبارت‌اند از: روحیهٔ برتری‌خواهی، دشمنی با مخالفان و نقض عهد. با بررسی آیات قرآن کریم مشخص شد به این سه ویژگی به‌عنوان ویژگی‌های استکبار اشاره شده است.

۵. آیت‌الله خامنه‌ای با استناد به آیات قرآن کریم (احزاب: ۱۳ـ۱۲ و ۲۲) معتقد است همان‌طور که در صدر اسلام افراد در مواجهه با دشمن دو نوع رویکرد داشتند، امروزه نیز در جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با امریکای مستکبر، این دو رویکرد وجود دارد.

با بررسی این آیات مشخص می‌شود تحلیل ایشان بسیار دقیق بوده است؛ زیرا براساس همین آیات و نظر دیگر مفسران، این دو رویکرد تأیید می‌شود.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

کتابنامه

۱. **قــرآن کریم**. ترجمهٔ آیت‌الله مکارم شــیرازی. ۱۳۷۳ش. قم: دفتر مطالعــات تاریخ و معارف اسلامی. چاپ دوم.

۲. آقاجانی، مصطفی. ۱۳۹۶ش. «**مؤلفه‌های الگوبخشی انقلاب اسلامی نسبت‌به کشورهای جهان مبتنی‌بر دیدگاه رهبر معظم انقلاب(مدظله)**». پژوهش‌های انقلاب اسلامی. ش۲۳. زمستان. صص ۵۲ـ۲۷.

۳. ابن‌منظور، محمدبن مکرم. ۱۴۱۴. **لســان العرب**. ۱۵ جلد. تحقیــق و تصحیح جمال‌الدین میردامادی. بیروت: دار صادر. چاپ سوم.

۴. باردن، لورنس. ۱۳۷۵ش. **تحلیل محتوا**. ترجمه ملیحه آشــتیانی و محمد یمنی دوزی. تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

۵. جوادی آملی، عبدالله. ۱۳۸۸ش. **روابط بین‌الملل در اســلام**. تحقیق حجت‌الاسلام سعید بندعلی. قم: مرکز نشر إسراء. چاپ اول.

۶. خامنه‌ای، ســید علــی ۱۳۸۹/۱۲/۱. «**بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در بیست‌وچهارمین دوره کنفرانس وحدت اســلامی**». پایگاه اطلاع‌رســانی دفتر آیت‌اللــه العظمی خامنه‌ای. www.khamenei.ir.

۷. ـــــــــــــ ۱۳۹۳/۹/۶. «**بیانات در دیدار اعضای مجمع عالی بسیج مستضعفین**». پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت‌الله العظمی خامنه‌ای. www.khamenei.ir.

۸. ـــــــــــــ ۱۳۹۴/۴/۲۰. «**بیانــات در دیــدار جمعی از دانشــجویان**». پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت‌الله العظمی خامنه‌ای. www.khamenei.ir.

۹. ـــــــــــــ ۱۳۹۴/۴/۲۷. «**خطبه‌هــای نماز عید فطر**». پایگاه اطلاع‌رســانی دفتر آیت‌الله العظمی خامنه‌ای. www.khamenei.ir.

۱۰. ـــــــــــــ ۱۳۹۴/۸/۱۲. «**بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشــجویان**». پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت‌الله العظمی خامنه‌ای. www.khamenei.ir.

۱۱. ـــــــــــــ ۱۳۹۴/۹/۴. «**بیانات در دیدار فرماندهان گردان‌های بســیج در آستانهٔ روز بسیج مستضعفین؛ در حسینیهٔ امام خمینی رحمةالله علیه**». پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت‌الله العظمی خامنه‌ای. www.khamenei.ir.

۱۲. ـــــــــــــ ۱۳۹۴/۱۰/۳۰. «**بیانات در دیدار دست‌اندرکاران برگزاری انتخابات**». پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت‌الله العظمی خامنه‌ای. www.khamenei.ir.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

۱۳. ـــــــــــــــ ۱۳۹۴/۱۲/۱۵. «**بیانات در دیدار اعضای مجمع نمایندگان طلاب و فضلای حوزهٔ علمیه قم**». پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت‌الله العظمی خامنه‌ای. www.khamenei.ir.
۱۴. ـــــــــــــــ ۱۳۹۵/۱/۱۱. «**بیانات در دیدار جمعی از مداحان اهل‌بیت علیهم‌السلام**». پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت‌الله العظمی خامنه‌ای. www.khamenei.ir.
۱۵. ـــــــــــــــ ۱۳۹۵/۵/۱۱. «**بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم**». پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت‌الله العظمی خامنه‌ای. www.khamenei.ir.
۱۶. ـــــــــــــــ ۱۳۹۶/۲/۵. «**بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی**». پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت‌الله العظمی خامنه‌ای. www.khamenei.ir.
۱۷. ـــــــــــــــ ۱۳۹۶/۳/۳۱. «**بیانات در دیدار جمعی از استادان، نخبگان و پژوهشگران دانشگاه‌ها**». پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت‌الله العظمی خامنه‌ای. www.khamenei.ir.
۱۸. ـــــــــــــــ ۱۳۹۷/۲/۶. «**بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن**». پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت‌الله العظمی خامنه‌ای. www.khamenei.ir.
۱۹. ـــــــــــــــ ۱۳۹۹/۸/۱۳. «**بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سالروز ولادت پیامبر اعظم (ص) و امام صادق (ع)**». پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت‌الله العظمی خامنه‌ای. www.khamenei.ir.
۲۰. خراسانی، محمدمهدی. ۱۳۸۶ش. «**استکبار**». دائرةالمعارف قرآن کریم. جلد سوم. قم: مؤسسهٔ بوستان کتاب. چاپ دوم. صص ۱۷۲ـ۱۶۵.
۲۱. راغب اصفهانی، حسین‌بن محمد. ۱۴۱۲ق. **المفردات فی غریب القرآن**. تصحیح و تحقیق صفوان عدنان داوودی. دمشق: دارالعلم الدار الشامیة. چاپ اول.
۲۲. رفیع پور، فرامرز. ۱۳۸۴. **تکنیک‌های خاص تحقیق در علوم اجتماعی**. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۲۳. طباطبایی، سید محمدحسین. ۱۳۹۰ق. **المیزان فی تفسیر القرآن**. ۲۰ جلد. بیروت: مؤسسة الأعلمی للمطبوعات. چاپ دوم.
۲۴. طریحی، فخرالدین بن محمد. ۱۳۷۵. **مجمع‌البحرین**. ۶ جلد. تحقیق احمد حسینی اشکوری. تهران: مرتضوی. چاپ سوم.
۲۵. طیب، سید عبدالحسین. ۱۳۶۹. **اطیب‌البیان فی تفسیر القرآن**. ۱۴ جلد. تهران: اسلام. چاپ دوم.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

۲۶. عباس‌تبـــار، رحمت؛ توکلـــی، محمدصالح. ۱۳۹۵. «**تبیین استکبارســـتیزی از منظر مقام معظم رهبری**». نخستین کنگرۀ بین‌المللی جامع علوم سیاسی ایران.
۲۷. قرائتی، محسن. ۱۳۸۸. **تفسیر نور**. ۱۰ جلد. تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن. چاپ اول.
۲۸. مکارم شیرازی، ناصر. ۱۳۷۱. **تفسیر نمونه**. ۲۸ جلد. تهران: دارالکتب الإسلامیة. چاپ دهم.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1400.7.3.6.1]
[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2026-11-16]